

Toetsen varianten flyers stembiljet model 2

Rapportage van kwalitatief onderzoek

In opdracht van

OSAGE

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Uitgevoerd door

MARE

Projectnummer MARE: 2024268

Februari 2025

Inhoudsopgave

1. Achtergrond en onderzoeksdoelstelling	4
2. Conclusies en aanbevelingen	5
3. Onderzoeksbevindingen	
3.1 Context: verloop van het uitbrengen van een (geldige) stem	7
3.2 Begrip: (on)geldig stemmen	10

Bijlagen

Onderzoeksverantwoording
Stimulusmateriaal

Leeswijzer rapportage

MARE

MARE voert onderzoek uit binnen het kader van ISO 20252:2019 (kwaliteit onderzoek) en ISO 27001:2017 (informatiebeveiliging). MARE conformeert zich tevens aan de richtlijnen van brancheorganisatie D&IN wat betreft persoonsgegevens. Daarnaast voldoet MARE aan de overheidsnorm Baseline Informatiebeveiliging Overheid.

Disclaimer

Kwalitatief onderzoek is verkennend en inventariserend van aard. Uitkomsten van dergelijk onderzoek moeten dan ook in de eerste plaats worden gezien als indicatief en hypothesevormend en niet als (cijfermatig bewezen) feiten. Omwille van de leesbaarheid wordt in deze rapportage de stellende vorm gebruikt.

1. Achtergrond en onderzoeksdoelstelling

In navolging op het experiment met het nieuwe stembiljet model 2 dat is uitgevoerd op 6 juni 2024 tijdens de Europees Parlementsverkiezing, is er behoefte aan aanvullend inzicht in:

- Het begrip van kiezers met betrekking tot stemmen met het nieuwe stembiljet in het algemeen en het kiezen van een niet-bestaande kandidaat in het bijzonder in relatie tot de vormgeving en teksten op het stembiljet.
- De manier waarop kiezers het nieuwe stembiljet invullen (waar kijkt men naar, hoe gaat men te werk).

Hiertoe zijn er verschillende varianten ontwikkeld van het stembiljet en een bijbehorende uitlegflyer. Het ministerie van BZK heeft MARE opdracht gegeven om kwalitatief onderzoek uit te voeren naar de begrijpelijkheid van de teksten en de bijbehorende vormgeving. De verschillende varianten zijn getest op 5, 6, en 7 februari 2025 door MARE.

Onderzoeksdoelstelling

Algemeen: inzicht krijgen in hoeverre kiezers begrijpen hoe het uitbrengen van een stem op het nieuwe stembiljet werkt, hoe ze het invullen ervan ervaren, en in hoeverre er daarbij een relatie is tussen de vormgeving van het stembiljet en geformuleerde boodschappen.

Specifiek: inzicht krijgen in

- Voorkeur in vormgeving en toon gebruikt in de verschillende varianten van het stembiljet en de flyer
  - eerste reactie / indruk
  - en tot slot, na afloop van het gesprek
- Ervaring van het proces van het uitbrengen van de stem (hoe ging men te werk, waar liep men tegenaan)
  - met en zonder vooraf een flyer met uitleg
- Begrip van het uitbrengen van een geldige stem
  - in het bijzonder begrip van de mogelijkheid van het uitbrengen van een ongeldige stem als gevolg van een stem op een niet bestaande kandidaat, dan wel begrip van het belang van het letten op het aantal kandidaten tbv een geldige stem
- Begrip van specifieke boodschappen, tekstdelen en iconen
- Houding en waardering ten aanzien van het nieuwe stembiljet
  - met en zonder flyer
- Invulgedrag en handelingsperspectief
  - observatie of laten voordoen: hoe gaat men om met het stembiljet en is men in staat om een geldige stem uit te brengen
  - in hoeverre is het duidelijk wat men moet doen bij een volgende verkiezing om een stem op de partij en kandidaat van keuze uit te brengen.

Output onderzoek

- Inzicht in:
  - hoe de verschillende varianten van de uitleg op het stembiljet worden ontvangen, en welke de voorkeur heeft;
  - het begrip van kiezers van het uitbrengen van een geldige stem in relatie tot de vormgeving van het stembiljet en de gebruikte boodschappen
  - het invulgedrag van kiezers bij het uitbrengen van een stem met het nieuwe stembiljet in relatie tot de vormgeving van het stembiljet en de gebruikte boodschappen
  - de waardering van kiezers voor het uitbrengen van een stem met het nieuwe stembiljet in relatie tot de vormgeving en de gebruikte boodschappen
- Advies over: voorkeursvarianten en mogelijke optimalisaties

Onderzoeksmethode

Gekozen is voor een kwalitatief onderzoek. Het onderzoek bestond uit 18 individuele diepte-interviews van 40 minuten. Alle gesprekken zijn gevoerd op locatie bij MARE. Betrokkenen van OSAGE en BZK hebben online meegekeken met het onderzoek.

Het onderzoek vond plaats aan de hand van de volgende materialen

- Nieuw stembiljet zoals gebruikt tijdens de Europees Parlementsverkiezing 2024 in 3 varianten:
  - Variant A: blauw kader, rechts in tabel met kandidaten
  - Variant B: tekstballon in midden van tabel met kandidaten
  - Variant C: tekst tussen tabel met partijen en tabel met kandidaten
- Bijbehorende overzicht van kandidaten/kandidatenlijst in kalendermodel.
- Bijbehorende flyer in 3 varianten en brievenbusmodel kandidatenlijst.
- Poster 'zo werkt het stembiljet'

Aandachtspunt vooraf bij het onderzoek: de gebruikte materialen hadden betrekking op de Europees Parlementsverkiezing van 6 juni 2024. Voor veel respondenten gold dat de kandidaten voor hen onbekend waren.

2. Conclusies en aanbevelingen

Stemmen met het nieuwe stembiljet is anders dan mensen gewend zijn.

- Voor de meesten is het direct een positieve ervaring, want overzichtelijk en duidelijk *“een kind kan de was doen”*.
- Eén respondent (een vrouw van 84 jaar) beleeft het stemmen als intensief, omdat het even wennen is en er meer dan een handeling nodig is. Wel ziet deze respondent het stembiljet als een goed alternatief voor het grote stembiljet.

Alle respondenten hebben ongeacht het proces (wel of geen instructie, flyer of poster) en ongeacht de voorgelegde variant van het stembiljet een geldige stem uitgebracht. Ongeveer de helft van de respondenten vulde het stembiljet direct en zonder aarzeling volledig in, anderen 'stokten' even bij de instructie 'Kies één kandidaat'. Op dat moment zagen ze dat de namen van de kandidaten niet op het stembiljet staan - het belangrijkste verschil tussen het huidige en het nieuwe stembiljet. De aarzeling was bij de meesten van korte duur: het blijkt logisch om voor de namen naar het losse Overzicht van kandidaten te gaan. Het zoeken en vinden van de partij en van de naam van een kandidaat gaat vervolgens vlot. Een paar respondenten gaven aan enigszins moeite te hebben met het omslaan van het kalendermodel, maar ook bij hen lukte het om een naam uit de lijst te kiezen.

Bij alle respondenten was het begrip hoe te stemmen met het nieuwe stembiljet groot.

- Stemmen door twee keer een stip rood te kleuren is direct duidelijk.
- Stemmen op een hoger kandidaatnummer dan het aantal kandidaten van de gekozen partij is niet mogelijk.

Voor een goed begrip van het stemmen met het nieuwe stembiljet blijkt het belangrijk dat de relatie tussen het stembiljet en het Overzicht van kandidaten duidelijk is: het overzicht hoort bij het stembiljet.

Één iemand las tijdens het invullen van het stembiljet het extra informatieblok in of net boven het gedeelte met kandidaatnummers. Alle andere respondenten gaven aan dat ze de tekst niet hadden gelezen. Een groot deel van de respondenten had het informatieblok zelfs niet bewust gezien. Desgevraagd gaven ze als verklaring dat het stemmen met het nieuwe stembiljet voor de hand ligt: het spreekt vanzelf om aan de slag te gaan met het stembiljet en het Overzicht van kandidaten. Pas als mensen er niet uitkwamen of iets niet begrepen (constateerden dat de namen ontbraken op het stembiljet) gingen ze op zoek naar een instructie.

Mensen moeten eraan wennen dat ze twee documenten nodig (kunnen) hebben om een (geldige) stem uit te brengen, maar het is voor de meesten logisch om het Overzicht van kandidaten te raadplegen. Dit overzicht wordt erbij gepakt als men constateert dat er geen namen op het stembiljet staan. Het extra informatieblok op het stembiljet wordt echter niet gelezen. Daarbij maakt het niet uit welke variant is voorgelegd.

Aanbevelingen

Tijdens het onderzoek stonden voor het extra informatieblok op het stembiljet twee tekstvarianten en drie vormgevingsvarianten centraal. Alle varianten leggen een relatie met het Overzicht van kandidaten. Geen van de varianten komt als duidelijke winnaar naar voren. Wel zijn er inzichten opgedaan die gebruikt kunnen worden om de uitleg over stemmen met het nieuwe stembiljet verder te verbeteren. De belangrijkste aanbevelingen:

- Zorg voor een sterkere visuele relatie tussen het stembiljet en het overzicht van kandidaten. Denk aan:
  - door plaatsing en vorm van de instructie (ballon) kan een duidelijker link tussen 'kies een kandidaat' en de uitleg worden gelegd
  - gebruik van het 'OvK-icoon'
  - gebruik van kleur
- Sluit in woordgebruik en zinsopbouw meer aan bij wat de respondenten aanspreekt:
  - kandidatenlijst heeft de voorkeur boven Overzicht van kandidaten
  - gebiedende wijs en vraagzinnen (dat werkt activerend)
  - liever uitleg wat je wel moet doen (positieve benadering) dan wat je bij het niet moet doen (negatieve benadering)
  - neem bij het aanscherpen van de uitleg en de instructie (op het stembiljet en in de flyer) de volgende tekstsuggestie van een respondent in overweging: 'Gebruik de kandidatenlijst die klaarligt in het stemhokje. Let op: niet elke partij heeft evenveel kandidaten.'
- Zorg dat de combinatie van woordkeuze en plaatsing van het informatieblok logisch is voor de lezer ('controleer uw keuze' doe je gevoelsmatig pas achteraf, dus het is onlogisch om dat voor of op gelijke hoogte van 'kies een kandidaat' te plaatsen).
- Gebruik kleur, dat trekt meer de aandacht.
- Overweeg om in de instructie voor het vierde stembureaulid op te nemen dat ze kiezers (nog) explicieter moeten wijzen op de relatie tussen stembiljet en het Overzicht van kandidaten. En op het feit dat het Overzicht in het stemhokje ligt.

3. Onderzoeksresultaten

3.1 Context: verloop van het uitbrengen van een (geldige) stem

In dit onderzoek zien we een bevestiging van de eerder uitgevoerde onderzoeken. Het uitbrengen van een (geldige) stem op het nieuwe stembiljet is anders dan mensen gewend zijn. Voor de meesten is stemmen met het nieuwe stembiljet een positieve ervaring, omdat het stembiljet handzamer, overzichtelijker en duidelijker is:

“Het wijst zichzelf en is makkelijk om te doen; een kind kan de was doen”

Alle respondenten in het onderzoek hebben ongeacht het proces (wel/geen instructie, wel/geen flyer voorafgaand aan het uitbrengen van hun stem) en ongeacht de primair voorgelegde variant een geldige stem kunnen uitbrengen.

Hieronder geven we een beschrijving van de observaties van het uitbrengen van de stem aan de hand van het nieuwe stembiljet. We nemen het proces stapsgewijs door. Hierbij moet worden opgemerkt dat het gehele proces maar een korte tijd (lees: enkele minuten) in beslag nam en bij iedereen nagenoeg vloeiend verliep.

Introductie en/of instructie

Aan elke deelnemer werd gevraagd om ten behoeve van het onderzoek een stem uit te brengen op een nieuw stembiljet. Iedereen kreeg vooraf instructie over het nieuwe stembiljet aangeboden: de helft kreeg een flyer, de andere helft kon - desgewenst - mondelinge uitleg krijgen door de moderator. (Die mondelinge uitleg volgde het script voor het vierde stembureau.) In de onderzoeksruijnt hing ook de poster met ‘zo werkt het nieuwe stembiljet’, plus een QR-code waarmee een filmpje kon worden opgestart.

- Degenen die uitgenodigd werden om de flyer te lezen, deden dit over het algemeen vluchtig. Er werd niet bijzonder aandachtig gelezen, vooral de afbeeldingen werden gescand. Op basis daarvan hadden ze voldoende vertrouwen om te gaan stemmen.
- De helft van de respondenten (negen) is een mondelinge uitleg aangeboden. Zeven daarvan gaven aan geen mondelinge uitleg nodig te hebben. Hun inschatting was dat het stemmen wel zou lukken. Deze respondenten hadden dus voldoende vertrouwen in zichzelf (hoge zelfeffectiviteit) dat ze uit de voeten konden met een ander stembiljet, ook al kenden ze dat stembiljet nog niet.
- Twee van de negen respondenten wilden wel graag uitleg. Dit waren een oudere dame van 84 jaar en een man van 67 jaar, die aangaven dat ze zich altijd goed voorbereiden en instructies graag vooraf willen lezen (“stemmen is een serieuze zaak, dat moet je goed voorbereiden”).
- Twee respondenten maakten van de mogelijkheid gebruik om via de QR-code een kort uitlegfilmpje over het nieuwe stembiljet te bekijken.

Overhandigen stembiljet

Vervolgens kregen alle deelnemers het opgevouwen stembiljet overhandigd. Daarbij werd ook gewezen op het Overzicht van kandidaten. Eén respondent zag en las de instructie op de buitenkant van het stembiljet alvorens het stembiljet open te vouwen, de anderen sloegen hier geen acht op en vouwden het stembiljet meteen open.

Kies een partij

Na het openvouwen van stembiljet pakten de respondenten het rode potlood en gingen aan de slag om hun stem uit te gaan brengen.

- Alle deelnemers startten met het scannen van het stembiljet - met het Overzicht van kandidaten werd nog niks gedaan
- Als eerste werd één partij gekozen door het desbetreffende vakje rood te kleuren. Het kiezen van een partij wordt als bijzonder positief ervaren, doordat het overzicht compact is en men aan de hand van de gekleurde logo's van politieke partijen snel de partij van voorkeur kan vinden.

Kies een kandidaat

Vervolgens gingen alle respondenten verder, omdat ze weten en zien dat het uitbrengen van een stem nog niet klaar was.

- Nadat ze de tekst 'en kies één kandidaat van die partij' hebben gelezen, kleuren ze niet meteen een vakje in. Ze realiseren zich dat ze een kandidaat moeten kiezen, maar dat de namen op het stembiljet ontbreken. Respondenten onderbraken hun handelingen en keken om zich heen. Dit was het enige moment in het proces waarin we enige aarzeling zagen bij de helft van de respondenten. Vooral bij jonge – minder ervaren - stemmers (< 25 jaar) kwam dit voor.
- Deze aarzeling lijkt veroorzaakt doordat de aanwijzing op het stembiljet - in het informatieblok - om nu het Overzicht van kandidaten te raadplegen niet wordt gezien, en (dus) ook niet wordt gelezen. Eén oudere respondent vormde hier de uitzondering. Zij nam de tijd en bestudeerde de blauwe tekstvariant uitgebreid.
- Ook al wordt de verwijzing op het stembiljet naar het Overzicht van kandidaten niet gezien en niet gelezen, toch pakken bijna alle respondenten nu het Overzicht van kandidaten erbij. Dat is volgens de respondenten 'logisch', 'vanzelfsprekend' of 'nodig'.

Overzicht van kandidaten

Het Overzicht van kandidaten wordt vervolgens geraadpleegd, door er doorheen te bladeren. Mensen gaan op zoek naar de lijst van de politieke partij waarop ze al een stem hebben uitgebracht en bladeren hier snel naartoe.

- De grijze balk onderaan de pagina's met daarin het lijstnummer en de politieke partij helpt om snel op de juiste pagina terecht te komen.
- Wanneer de lijst is gevonden wordt het overzicht opengeslagen en wordt de lijst gelezen.

- Op basis van persoonlijke voorkeur wordt uit de lijst een kandidaat gekozen en dit nummer wordt onthouden.
- Anders gezegd, het gebruik van het overzicht van kandidaten verloopt snel en soepel.

Dan wordt het stembiljet er weer bij gepakt en wordt het vakje bij het gekozen kandidaatnummer rood gekleurd. Zoals eerder aangegeven, lukt het bij iedereen om een geldige stem uit te brengen.

“Je hoeft maar één nummer te onthouden en dat vakje rood te kleuren op het stembiljet; dat is echt supermakkelijk om te doen.”

Als we vervolgens met respondenten het proces evalueren en vragen naar de ervaringen, zijn deze overwegend positief. Het nieuwe stembiljet wordt gezien als een verbetering:

“Dit is handiger en sneller, omdat het oude stembiljet heel groot is. En daar zijn de vakjes en namen heel klein en moeilijk te lezen.”

“Ik stem altijd op nummer van 1 van de kandidatenlijst, dus is het appeltje eitje en er kan eigenlijk niets misgaan.”

“Bij de vorige verkiezingen mocht ik voor het eerst stemmen en raakte ik paniek omdat ik niet wist wat ik moest doen, maar bij dit stembiljet gaat dat niet gebeuren, dit is voor mij helder.”

Een viertal respondenten geeft aan het stemmen op deze nieuwe manier wel lastiger te vinden, omdat het niet meer een enkelvoudige taak is, maar er meerdere handelingen nodig zijn:

“Het kiezen van een partij is eenvoudig, maar het kiezen van kandidaat vond ik best nog wel omslachtig.”

“Je moet wel je kop erbij houden, omdat je nu 2 dingen moet kiezen en dat moet je controleren.”

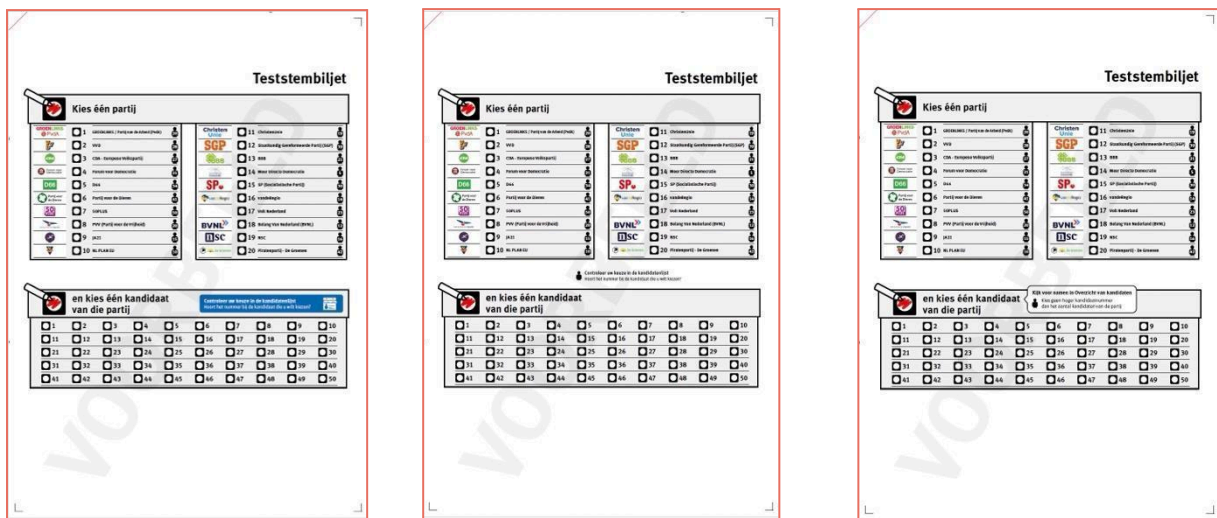
Maar ook zij zijn uiteindelijk positief over de nieuwe manier van stemmen, omdat het stembiljet makkelijker te hanteren is en prettiger om te lezen.

Mensen moeten eraan wennen dat ze twee documenten nodig (kunnen) hebben om een (geldige) stem uit te brengen, maar het is voor de meesten logisch om het Overzicht van kandidaten te raadplegen. Dit overzicht wordt erbij gepakt als men constateert dat er geen namen op het stembiljet staan. Niet voor iedereen is de relatie tussen het stembiljet en het Overzicht van kandidaten direct helder of logisch: zij aarzelen even voordat ze naar het Overzicht van kandidaten gaan.

3.2 Begrip: (on)geldig stemmen

Het is belangrijk dat mensen begrijpen hoe ze geldig stemmen. En ook: hoe ze kunnen voorkomen dat ze ongeldig stemmen, met name als gevolg van een keuze voor een niet bestaande kandidaat. Om hier extra aandacht op te vestigen, en te zorgen dat bij een volgend experiment nog meer mensen een geldige stem uitbrengen, wordt het informatieblok op het stembiljet verbeterd. Voor dit onderzoek zijn drie vormvarianten en twee tekstvarianten van deze informatieblokken ontwikkeld. Vraag is welke variant het best begrepen wordt. Daarbij is specifiek aandacht besteed aan het begrip van het belang van het letten op het aantal kandidaten uit een lijst.

De drie verschillende varianten waren:

3.2.1 Algemene bevindingen begrip aantal kandidaten

Hieronder geven we als eerste een overzicht van de algemene bevindingen van het begrip van mensen ten aanzien van het wisselende aantal kandidaten op een lijst (te zien in het Overzicht van kandidaten) en het aantal kandidaatnummers op het stembiljet (dat in de meeste gevallen hoger is dan het aantal kandidaten op een lijst).

Bij de observatie van de respondenten tijdens het invullen van het stembiljet viel het volgende op (spontaan niveau):

- de informatieblokken worden nauwelijks waargenomen, laat staan gelezen. Er was één respondent die het blok aandachtig bekeek en doorlas (blauwe variant).
- er was verder geen verschil tussen de varianten.
- het feit dat de informatieblokken niet werden gelezen had geen gevolgen: alle respondenten brachten een geldige stem uit.

Na het invullen is met de respondenten het verloop van het stemmen doorgenomen en is uitgebreid stilgestaan bij dit specifieke informatieblok. Wanneer mensen werden gewezen op het blok op het stembiljet was de meest gehoorde reactie: "Die tekst heb ik helemaal niet

gezien". Waarbij mensen meestal aangaven dat de tekst onvoldoende opviel. Maar belangrijker nog, mensen hadden het informatieblok op het stembiljet niet nodig om een geldige stem uit te kunnen brengen. Reden hiervoor kan zijn: in de kandidatenlijst van de voorkeurspartij in het Overzicht van kandidaten kan men eenvoudig een kandidaat en bijbehorend kandidaatnummer vinden. Ook het aantal nummers dat als geldige stem uitgebracht kan worden, leest men af in de lijst.

Wat betreft het al dan niet

- Sommigen hebben wel gezien dat er meer nummers zijn dan kandidaten op hun lijst van voorkeur en doen daarbij de aanname dat er dan partijen moeten zijn met meer kandidaten (waarbij sommigen dit checkten).
- Dit is voor nagenoeg iedereen vanzelfsprekend (*"Je bent wel een oelewapper als je dat niet ziet"*).
- Sommigen zien dat op het bovenste gedeelte van het stembiljet, waar de partij gekozen moet worden, ook het aantal kandidaten per partij staat vermeld. Dit maakt het verifiëren van de aanname makkelijker (dat partijen een verschillend aantal kandidaten hebben).

3.2.2 Bevindingen tekst per variant

Wanneer we vragen naar de beleving en waardering van de teksten zien we dat de reacties uiteenlopen op basis van de verschillende tekstvarianten (op geholpen niveau):

Tekstvariant 1:

Kijk voor namen in Overzicht van kandidaten.

Kies geen hoger kandidaatnummer dan het aantal kandidaten van de partij.

- De eerste zin is een concrete aanwijzing dat het Overzicht van kandidaten nodig is om een kandidaat te kunnen kiezen en helpt om deze erbij te gaan pakken en te gaan raadplegen.
- Echter, het begrip en de boodschapoverdracht van deze zin verlopen niet naar wens. De zin is moeilijk leesbaar door het ontbreken van lidwoorden en komt daardoor wat cryptisch over en roept vooral vragen op: *"Welke namen en welk overzicht?"*
- Het gebruik van de gebiedende wijs werkt activerend en wordt als handige aanwijzing ervaren.
- Ook het begrip en de boodschapoverdracht van de tweede zin verloopt niet naar wens. De zin is abstract en wordt niet begrepen. Dit zagen we bij 3 van de 4 lager opgeleide respondenten. Mensen moeten kiezen voor één kandidaat en zijn niet bezig met hogere nummers dan mogelijk is, maar zijn op zoek naar het juiste nummer. Aangeven wat je niet moet doen werkt dan ook verwarrend. Het lijkt een waarschuwing, maar mensen kunnen niet duiden wat dit betekent en daarom roept het eerder vragen op. Mensen lijken eerder behoefte te hebben aan aanwijzingen wat

je wel moet doen, zodat ze meer zekerheid hebben, dan ze te wijzen op wat niet gedaan moet worden.

Tekstvariant 2:

Controleer uw keuze in de kandidatenlijst.

Hoort het nummer bij de kandidaat die u wilt kiezen?

- De eerste zin doet een appèl op het controleren van de keuze die is gemaakt. Dit werkt verwarrend omdat de meeste mensen nog een keuze moeten maken en eerst het Overzicht van kandidaten moeten raadplegen. Ze lezen als eerste in de tabel 'en kies één kandidaat van die partij'. Vervolgens wordt aangegeven dat de keuze gecontroleerd moet worden, maar die keuze is nog niet gemaakt. Dit kan veroorzaakt worden door de plaatsing van de tekst op het stembiljet. Omdat deze op dezelfde hoogte staat als het kiezen van een kandidaat. Wanneer deze onder aan het stembiljet zou staan, heeft dit meer een logische plek, omdat dan de kandidaat reeds gekozen is.
- Kandidatenlijst wordt makkelijker begrepen dan 'Overzicht van kandidaten' en heeft dan ook de voorkeur.
- De tweede zin helpt bij het controleren van de keuze. Het geeft een concrete aanwijzing hoe een geldige stem gecontroleerd kan worden. De vraagstelling werkt activerend, omdat mensen op zoek gaan naar het antwoord.
- Maar ook voor de tweede zin geldt dat de huidige positionering nog niet helemaal logisch is.

Kortom, de huidige tekstvarianten zijn nog niet voor iedereen helemaal duidelijk. Een combinatie van de teksten, waarbij meer de logische volgorde van het invullen wordt gevolgd, zou behulpzamer zijn. Bijvoorbeeld: Kijk voor namen in de kandidatenlijst. Zoek het nummer van de kandidaat die u wilt kiezen.'

3.2.3 Bevindingen vormgeving per variant

De bevindingen die betrekking hebben op de visuele weergave van de tekstvarianten staan hieronder per variant. Zoals eerder aangeven, springt geen van voorgelegde varianten eruit als winnaar en worden deze (ongeacht de variant) door mensen nauwelijks gelezen tijdens het uitbrengen van hun stem.

Ook is het belangrijk om te benadrukken dat het informatieblok niet nodig was om een geldige stem uit te kunnen brengen. Dat betekent niet dat dit informatieblok geen toegevoegde waarde kan hebben. De visuele weergave kan hierbij een belangrijke rol spelen om de tekst onder de aandacht te brengen.

Tekstvariant A: blauw blok

10 NL PLAN EU 10 20 Piratenpartij - De Groenen 42

en kies één kandidaat van die partij

Controleer uw keuze in de kandidatenlijst
Hooft het nummer bij de kandidaat die u wilt kiezen?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

- De blauwe variant valt het meeste op.
- Uit de observatie blijkt dat respondenten vooral de linkerkant van het stembiljet lezen. Dit kan komen doordat de hoofdinstructies ('kies één partij' en 'en kies één kandidaat van die partij') opvallend zijn en de meeste aandacht trekken, waardoor de rechterkant waar het blauwe kader is geplaatst minder wordt gezien. Daarnaast is er geen visuele verbinding tussen de instructie (kies een kandidaat) en het blauwe kader.
- Het icoon van de kandidatenlijst zorgt voor een duidelijke visuele link naar het Overzicht van kandidaten. Mensen geven aan dat ze het prettig zouden vinden als het icoon ook op het overzicht is te vinden, zodat er een sterkere relatie is tussen beide documenten.
- Eén respondent (oudere doelgroep, met bril en oogproblemen) geeft aan dat het voor haar niet prettig is om witte letters te lezen op een donkere achtergrond.
- Door de opdracht 'controleer uw keuze' lijkt plaatsing onderaan de kandidaatnummers logischer, omdat het de finale stap in het stemproces is en plaatsvindt nadat een keuze is gemaakt.

Tekstvariant B: zwevende tekst

9 JA21 19 19 NSC 16 20 Piratenpartij - De Groenen 42

en kies één kandidaat van die partij

Controleer uw keuze in de kandidatenlijst
Hooft het nummer bij de kandidaat die u wilt kiezen?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20

- Deze variant is van de drie varianten visueel het minst opvallend; het tekstblok heeft geen visuele connectie met de overige onderdelen/instructies van het stembiljet, die wel allemaal gekaderd zijn.

- Daarnaast is de plaatsing niet gecentreerd en gaat de tekst over de vouwlijn van het stembiljet waardoor een tweetal respondenten verwachten dat deze tekst weg gaat vallen en helemaal niet gelezen gaat worden.
- Het icoon 'poppetje' is een verwijzing naar het aantal kandidaten van een partij, maar wordt in eerste instantie niet als zodanig begrepen door de respondenten. (op geholpen niveau in een later stadium wel)
- Door de opdracht 'controleer uw keuze' lijkt plaatsing tussen het kiezen van een partij en een kandidaat uit de lijst niet voor de hand liggend, omdat dit de finale stap in het stemproces is en plaatsvindt nadat beide keuzes gemaakt zijn.

Tekstvariant C: tekstballon

The image shows a ballot paper with a text balloon instruction. The instruction reads: "en kies één kandidaat van die partij". Above the instruction is a small icon of a ballot box. To the right of the instruction is a text box that says: "Kijk voor namen in Overzicht van kandidaten" and "Kies geen hoger kandidaatnummer dan het aantal kandidaten van de partij". Below the instruction is a table of candidates with numbers 1 through 20. The table is organized into two rows of ten columns each. The first row contains numbers 1 to 10, and the second row contains numbers 11 to 20. Each number is next to a small square box for marking a choice.

- Variant C heeft de sterkste visuele connectie met de hoofdinstructie 'kies een kandidaat' waardoor het wordt gezien als een extra uitleg bij deze instructie

"Het lijkt wel zo'n ballonnetje dat je op internet kunt aanklikken als je extra uitleg wil."

- Doordat de tekstballon iets boven de tabel uitsteekt (en niet binnen de kaders van de tabel is geplaatst) trekt deze meer de aandacht.
- Deze icoon is hetzelfde als in variant B en hierbij gelden dan ook dezelfde bevindingen als bij die variant omschreven.

Bijlage 1. Onderzoeksverantwoording

Methode en procedure

Het kwalitatieve onderzoek is uitgevoerd aan de hand van 18 individuele diepte-interviews van 40 minuten. Alle gesprekken zijn gevoerd op locatie bij MARE. Betrokkenen van Osage en BZK hebben online meegekeken met het onderzoek.

Stimulusmateriaal

Tijdens het onderzoek zijn de volgende uitingen/ materialen voorgelegd:

- Stembiljet in 3 varianten:
  - Blauw kader, rechts in tabel met kandidaten
  - Tekstballon in midden van tabel met kandidaten
  - Tekst tussen tabel met partijen en tabel met kandidaten
- Bijbehorende kandidatenlijst in kalendermodel.
- Bijbehorende flyer in 3 varianten + OVK en brievenbusmodel.
- Poster 'zo werkt het stembiljet'.

De verschillende stembiljetten zijn alternerend voorgelegd, teneinde een volgorde-effect te voorkomen.

Onderzoeksdoelgroep

In totaal 18 kiesgerechtigden die woonachtig zijn in of rondom Amsterdam. Ingedeeld op basis van leeftijd:

- 4 respondenten in de leeftijdsgroep 18-25 jaar
- 3 respondenten in de leeftijdsgroep 26-40 jaar
- 4 respondenten in de leeftijdsgroep 41-65 jaar
- 4 respondenten in de leeftijdsgroep 66-74 jaar
- 3 respondenten in de leeftijdsgroep >75 jaar

Criteria

Voor allen geldt dat zij hebben gestemd bij de afgelopen Tweede Kamerverkiezing of zijn dit van plan bij een aankomende verkiezing te gaan doen.

Verder geldt een spreiding op:

- Gender (50/50 man/vrouw)
- Opleidingsniveau (laag: 4, midden: 7, hoog: 6)
- Beroep en branche
- Culturele achtergrond
- Woonplaats (Amsterdam en omstreken)

Werving kiesgerechtigden

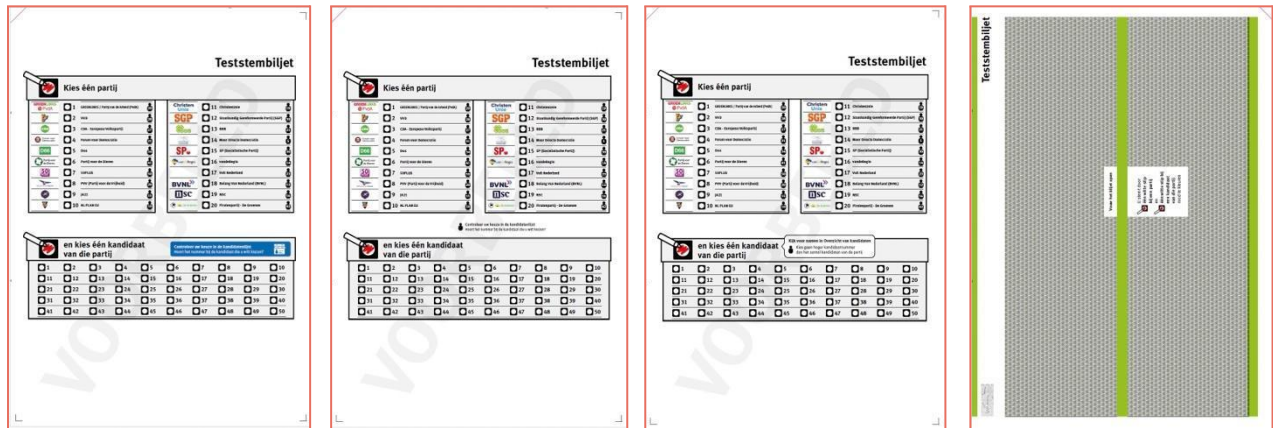
De kiesgerechtigden die hebben deelgenomen aan dit onderzoek, zijn uitgenodigd door Bureau Profiel. Voor de indeling van gesprekken heeft MARE conform de

respondentencriteria een selectie kiezers uitgenodigd. Voor deelname hebben zij een passende (financiële) vergoeding ontvangen.

Bijlage 2. Stimulusmateriaal

Stembiljet

Overzicht van kandidaten

Dit is geen stembiljet

Overzicht van kandidaten

Voor de verkiezing van de Nederlandse leden van het Europees Parlement
op donderdag 6 juni 2024

Partij	Kandidaat	Partij	Kandidaat
1 GROENLINKS / Partij van de Arbeid (PvdA)	11 ChristenUnie	21 PvdA	31 ChristenUnie
2 VVD	12 Staatskundig Gereformeerde Partij (SGP)	22 van Peckli	32 Staatskundig Gereformeerde Partij (SGP)
3 CDA - Europese Volkspartij	13 BBB	23 van Hulst	33 BBB
4 Forum voor Democratie	14 Meer Directe Democratie	24 Oud-Lansman	34 Meer Directe Democratie
5 D66	15 SP (Socialistische Partij)	25 Radikale	35 SP (Socialistische Partij)
6 Partij voor de Dieren	16 van de Regio	26 Dijkema	36 Partij voor de Dieren
7 SOPLUS	17 Volt Nederland	27 de Vries	37 Volt Nederland
8 PVV (Partij voor de Vrijheid)	18 Belang Van Nederland (BVNL)	28 de Vries	38 Belang Van Nederland (BVNL)
9 JA21	19 NSC	29 Smith	39 JA21
10 NL PLAN EU	20 Piratenpartij - De Groenen	30 Scholten	40 NL PLAN EU

Ga naar de bladzijde met de partij en kandidaat van uw keuze

Voor de verkiezing van de Nederlandse leden van het Europees Parlement op donderdag 6 juni 2024

Lijst 5 D66

1 Gerbrandy	21 PvdA
2 Garcia Hermida van der Walde	22 van Peckli
3 van den Berg	23 van Hulst
4 Mink	24 Oud-Lansman
5 Caay	25 Radikale
6 van Vollenhove	26 Dijkema
7 de Vries	27 de Vries
8 de Vries	28 de Vries
9 Pannenbakker	29 Smith
10 Luitjens-van Engelenhoven	30 Scholten
11 PVan de Venne	31 de Kaa
12 Ruyter	32 Ruyter
13 Jansen	33 van Hulst
14 Wouter	34 Olingers
15 Schuurmans	
16 Uzun	
17 van Leijne	
18 Tolenaar	
19 Rood	
20 Carlier	

5
D66

D66
29
kandidaten

Flyer

Tijdens de verkiezing op 18 maart 2026 stemt u met een nieuw stembiljet

Het is heel eenvoudig, maar er zijn een paar dingen waar u op moet letten.

Lees verder >>>

Zo ziet het nieuwe stembiljet eruit

Zo werkt het:

U kleurt op het stembiljet twee vakjes rood:

1. **Eerst kiest u één partij...**
2. **Daarna kiest u één kandidaat van die partij.**

Nieuw: een losse kandidatenlijst

De namen van de kandidaten staan niet meer op het stembiljet, maar in een losse kandidatenlijst. U ontvangt deze lijst binnenkort in de brievenbus.

Op de dag van de verkiezingen ligt de kandidatenlijst ook in elk stembokje.

In de lijst kunt u de kandidaat opzoeken op wie u wilt stemmen. Bij elke naam staat een nummer. Dat nummer kleurt u op het stembiljet rood.

In deze afbeelding staat bovenstevens één partij heeft. Kies u een hoger nummer dan het aantal kandidaten? Dan is uw stem ongeldig.

Zo stemt u geldig

U heeft...

- 1. **1 vakje bij een partij ingekleurd!**
- 2. **1 vakje bij een nummer van een kandidaat ingekleurd!**

U heeft het nummer van de kandidaat gevonden in de kandidatenlijst. Het is de kandidaat op wie u wilt stemmen.

Meer informatie?

Ga naar www.nieuwstembiljet.nl

Voor informatie over oefenen en voorlichting bij u in de buurt. Kijk op de website van uw gemeente.

Poster

Rijksoverheid

Op 6 juni stemt u in deze gemeente met een nieuw stembiljet

Zo werkt het nieuwe stembiljet

1. **U kiest eerst één partij**
2. **Daarna kiest u één kandidaat van die partij**

Scan de QR-code voor een **uitlegvideo** over het nieuwe stembiljet

Transformatorweg 74 • 1014 AK Amsterdam

t +31 (0)20-6705020

www.mare.amsterdam

www.anticipate.amsterdam